

פברואר 2012

תל אשר

המטיילים בפרדסי תל אשר כיום, יתהו בודאי למראה שני שערי ברזל חלודים מקושטים המושלכים בפינה נידחת ליד הפרדס. היו אלה שערי החווה החקלאית שהוצבו בכניסה לחווה לפני כ- 80 שנה כפי שהיה נהוג באותם ימים.

תל-אשר הינה אחת מתוך שבע חוות חקלאיות שהוקמו בשנות העשרים של המאה ה- 20 על קרקעות שנרכשו ע"י יהודים אמריקאיים וקנדיים למטרת תפיסת קרקעות ליהודים ונטיעת פרדסים שימשו מקור פרנסה לחלוצים שהגיעו זה מקרוב לארץ וסבלו מאבטלה. החוות היו: גן מנשה, גן חיים, גן השרון, קלמניה, משק האוצר, תל אשר וחרות אמריקה.

היו אלה שטחים של גבעות חול-חמרה מכוסות ביבילית ובחילפה צרובות שמש שהפכו ברבות הימים לריאות ירוקות בשרון.

תל-אשר נמצאת בשוליו הצפון מזרחיים של מושב שדה ורבורג, כארבע ק"מ צפונית לעיר כפר-סבא.

החווה נקראת על שמו של איש העסקים אשר פירס (1867-1936) שנולד בלטביה היגר - בהיותו בן 13 - לקנדה ושם הפך לאיש עסקים מצליח בתחום תעשיית הפרוות. בהמשך התקרב אל התנועה הציונית ואל מנהיגיה אך מעולם לא היה חבר בה. נוצר קשר אמיץ עם חיים וייצמן וירתור רופין.

לאחר סיומה של מלחמת העולם הראשונה ותחילתה של ההתאוששות הכלכלית בפלשתינה, זיהה פירס באמצעותו של חנקין את הפוטנציאל הכלכלי חקלאי וגידול הפרדסים בשרון. לאחר התייעצות עם פרופסור אוטו ורבורג, שהיה באותה העת ראש הפקולטה לבוטניקה באוניברסיטה העברית שזה מקרוב הוקמה, הוחלט על שטח זה. בחיפוש אחר משקיעים נוספים הצליח פירס לגייס משקיע בשם מקס שולמן אשר נולד בעיירה סמוכה לוילנה והיגר לארה"ב. אחת מהשקעותיו הרבות של שולמן היתה רכישת קרקעות. הוא שיתף את יהודה-לייב פינטוב בקניית 400 דונם מאדמות מסכה ולאחר רישום

הקרקות במרשם המקרקעין, הפכו לשותפים והקימו את החווה בשנת 1927 והקימו את "חברת מטעי ארץ ישראל בע"מ", שנקראה לימים על שמו של אשר פירס. לפירס היו רעיונות כלכליים רבים למימוש חזון ההתישבות והעבודה העברית.

סך הכל כ-750 דונם נרכשו מהכפרים הערביים ששכנו בסביבה: מיסכה (כפר שאיננו קיים עוד) וטירה.

משקיעים נוספים שרכשו קרקעות בחווה היו: קבוצת יהודים בעלי הון רכשו חלקות מטעמים ציוניים ובהם: נחום-זאב ויליאמס שתרם למפעלים נוספים בארץ (יקבי אליעז, בנק ישראל בריטניה, תרומות לקרן קיימת). ניימן, אשר נכדתו ובעלה שמואל אוסלקה מעבדים עד היום את החלקות, יהודה לייב פינטוב שרכש כ-400 דונם בעזרתו של קרובו מקס שולמן. לימים נשאה בתו של פינטוב, בדנה, ליעקב דוסטובסקי (דורי) שהיה הרמטכ"ל הראשון של צה"ל. דורי ובדנה חיו בבית פינטוב כ-6 שנים כשדורי יצא לתפקידים מיוחדים ב"הגנה".

מבין קבוצת הרוכשים פינטוב התגורר במקום ממש. נבנו 3 בתים. בשניים מהם ישבו מנהלי העבודה ובשלישי התגורר פינטוב עם משפחתו. ה"הגנה" קיימה במקום פגישות חשובות, אימונים ו"סליקים".

בעלי החלקות נטעו פרדסים והעסיקו פועלים יהודיים. היו נסיונות לגדל גפנים. ליד הבאר שהפיקה את מי ההשקיה לפרדסים, נבנתה בריכת אגירה ששימשה בין שאר תפקידיה גם כבריכת השחייה של בני הנעורים ללא מציל ומשגיח. בריכה זאת הינה חלק מסיפורי הילדות של ילדי שדה ורבורג. הוקם ה"בייקה"- בית האריזה במקום. בנוסף לביתו של פינטוב (בעל תקרות גבוהות וריצפת אריחים מצויירים) נבנו עוד 2 בתים העומדים עד היום.

בתולדות תל אשר בלטו מנהלי העבודה גולומב, קוצ'ינסקי, שלמה פינטוב (בנו של יהודה-לייב), אינהורן. החלקות החליפו בעלים במרוצת השנים הן נרכשו ע"י משפחת שבע, נימן/אוסלקה, אדמוב ועוד. כיום רב החלקות מעובדות, חלקן בחכירה.

כתבה: נורית שטרנברג.

המידע במאמר זה נאסף ממקורות שונים:

מספרה של עיריית עמית כהן "מאחורי הברושים".
ראיונות שנערכו עם בתו של יעקב קוצינסקי - נילי אייזן.
ראיון עם מיקה ודני תלניר- בתו וחתנו של שלמה פינטוב.
איתנה פדן- בתו של יעקב דורי.
שמואליק אוסלקה- בעל חלקה בתל-אשר.

* ניתן לעקב באתר אינטרנט "וולטר מתהפך בקברו" אחר ויכוחים בנושא קרקעות מיסכה.